

مباحث سیاسی بحار الانوار

جلد دوم

حکومت و مردم

ابوالفضل سلطان محمدی

مباحث سیاسی بحارالانوار

جلد دوم: حکومت و مردم

ابوالفضل سلطان محمدی

- ناشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
- وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
- تهیه: پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی
- سرویراستار: محمدباقر انصاری
- ویراستار: علیرضا سالوند
- چاپ: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴
- شمارگان: ۷۵۰
- قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان
- عنوان: ۳۴۹؛ مسلسل: ۵۶۱

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشانی: قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
تلفن و دورنگار: ۰۲۵-۳۷۸۳۲۸۳۳؛ ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۸۵۸، کدپستی: ۳۷۱۵۶-۱۶۴۳۹
مراکز پخش: ۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۰۲۵-۳۷۸۳۲۸۳۴
۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده
طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن: ۶۶۹۵۱۵۳۴

وب‌گاه: www.pub.isca.ac.ir؛ رایانامه: nashr@isca.ac.ir

فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir؛ فروشگاه الکترونیک نشر دیجیتال: www.digi.isca.ac.ir

سرشناسه: سلطان محمدی، ابوالفضل، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور: مباحث سیاسی بحارالانوار / ابوالفضل سلطان محمدی؛ تهیه پژوهشکده علوم و
اندیشه سیاسی
مشخصات نشر: قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و
فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری: ج.
شابک: ۴۰۰۰۰۰ - (ج. ۲): ۶۶۸ ص: ۴۰۰۰۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه
یادداشت: نمایه
مندرجات: ۱. حکومت و رهبری - ج. ۲. حکومت و مردم
موضوع: مجلسی، محمدباقر بن محمد تقی، ۱۰۳۷-۱۱۱۱ق. بحارالانوار - نقد و تفسیر
موضوع: احادیث شیعه - قرآن ۱۱ق.
شناسه افزوده: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و
فرهنگ اسلامی، پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۳۰۴۲۳۵ ب/م/۱۳۵ BP
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۵۰۹۵۸

فهرست مطالب

بخش اول: وظایف حاکم اسلامی (حکومت) و مردم

مقدمه	۲۷
فصل اول: مباحث مقدماتی	۲۹
۱. ماهیت حقوق حاکم و مردم	۲۹
۲. شناخت اولوالأمر از طریق وظایف آنان	۳۴
۳. آثار سیاسی اجتماعی حقوق حاکم و مردم	۳۴
۴. معیارهای ارزیابی رفتار حاکمان	۳۶
فصل دوم: اصول حاکم بر وظایف حاکم اسلامی (حکومت) و مردم	۳۹
۱. رابطه عاطفی حاکم و مردم	۳۹
۲. محوریت دین در شکل‌دهی به وظایف حاکم اسلامی	۴۰
۳. اصل تعاون و همیاری در مسائل سیاسی اجتماعی	۴۳
۴. تقدم اصل مهرورزی بر سیاست خشونت‌آمیز	۴۴
۵. تقدم مصالح عمومی بر مصلحت خصوصی افراد	۴۸
۶. فرهنگ‌سازی و آثار آن	۵۰

فصل سوم: وظایف حاکم اسلامی در قبال مردم	۵۳
الف) بایدها و بایستگی‌ها	۵۴
۱. مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی حاکم در قبال عملکرد کارگزاران	۵۴
۲. نظارت بر رفتار کارگزاران	۵۵
۱ - ۲. گماردن ناظر امین بر رفتار کارگزاران	۵۶
۲ - ۲. توبیخ کارگزاران ضعیف و ناتوان	۵۶
۳ - ۲. توبیخ کارگزاران خطاکار	۵۸
۴ - ۲. محاسبه و مؤاخذة کارگزاران خیانت‌پیشه	۶۰
۵ - ۲. معیار عزل و نصب کارگزاران	۶۵
۳. آموزش دین	۶۹
۴. اقامه شعائر دین: «حج»	۷۰
۵. عفو و بخشش خطاهای مردم	۷۲
۶. مدارا و آسان‌گرفتن بر مردم	۷۶
۷. مشورت و نظرخواهی از مردم	۸۱
۱ - ۷. اوصاف مشاوران	۸۸
۸. رعایت فرودستان جامعه	۸۸
۹. ملاقات حضوری و رسیدگی شخصی به امور مردم	۹۱
۱۰. حمایت ویژه از کشاورزان	۹۶
۱۱. مدیریت هوشمندانه جامعه در شرایط ویژه	۹۷
۱۲. شیوه برخورد با مخالفان حکومت اسلامی	۹۸
۱۳. نظارت بر بهداشت محیط زیست	۱۰۵
۱۴. وظایف اختصاصی حاکم اسلامی	۱۰۷
ب) نبایدها و نبایستگی‌ها	۱۰۸
۱. ظلم و جور بر شهروندان	۱۰۸

فهرست مطالب ۷

- ۲. عدم تبعیض در رسیدگی به امور مردم ۱۱۰
- ۳. دوری از گماردن دربان ۱۱۰
- ۴. پرهیز از خدعه و نیرنگ ۱۱۴
- ۵. پرهیز از گماردن نزدیکان به مناصب حکومتی ۱۱۸
- ۶. دوری از قبول هدیه ۱۲۰

فصل چهارم: وظایف مردم در قبال حاکم ۱۲۵

- ۱. اطاعت و فرمانبرداری ۱۲۵
- ۲. نصیحت ائمه مسلمانان ۱۳۱
- ۱ - ۲. مفهوم نصیحت ۱۳۲
- ۲ - ۲. نصیحت ائمه مسلمانان از دیدگاه روایات ۱۳۴
- ۳. اعانت حاکم ۱۳۸
- ۴. شیوه‌های معاشرت مردم با حاکم (پرهیز از معاشرت‌های تحقیرآمیز) ۱۴۰
- ۵. سپاس مردم از نعمت حاکم عادل ۱۴۳
- ۶. دوری از خیانت و نافرمانی مدنی ۱۴۴
- ۷. دوری از جاسوسی (برای دشمنان) ۱۴۸

فصل پنجم: وظایف متقابل حاکم و مردم ۱۵۱

- امر به معروف و نهی از منکر ۱۵۲
- ۱. اهمیت و جایگاه امر به معروف و نهی از منکر ۱۵۳
- ۲. مفهوم معروف و منکر ۱۵۸
- ۳. شرایط امر به معروف و نهی از منکر ۱۶۰
- ۱ - ۳. شناخت معروف و منکر ۱۶۰

- ۲ - ۳. احتمال تأثیر..... ۱۶۲
- ۳ - ۳. اصرار بر گناه..... ۱۶۴
- ۴ - ۳. مفسده‌انگیز نبودن امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۶۵
- ۵ - ۳. امر به معروف و نهی از منکر و حفظ آبروی مؤمن..... ۱۶۸
۴. صفات و ویژگی‌های آمران به معروف و ناهیان از منکر..... ۱۷۰
۵. مراحل امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۷۳
- ۱ - ۵. مرحله قلبی..... ۱۷۳
- ۲ - ۵. مرحله زبانی..... ۱۷۴
- ۳ - ۵. مرحله عملی..... ۱۷۴
- ۱ - ۳ - ۵. اهمیت مرحله قلبی امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه احادیث... ۱۷۷
- ۲ - ۳ - ۵. تولی و تبری..... ۱۸۰
۶. نکوهش ترک امر به معروف و نهی از منکر و آثار آن..... ۱۸۱
- ۱ - ۶. نکوهش تارکان امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۸۲
- ۲ - ۶. آثار سیاسی اجتماعی ترک امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۸۶
- ۱ - ۲ - ۶. سلطه اشرار بر جامعه..... ۱۸۶
- ۲ - ۲ - ۶. فساد اجتماعی..... ۱۸۹
- ۳ - ۲ - ۶. هلاکت امت..... ۱۹۰
- ۴ - ۲ - ۶. ترک امر به معروف و نهی از منکر یکی از علائم آخرالزمان.. ۱۹۳
۷. آثار عمل به امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۹۵
- ضمیمه: احادیث جامع در بیان وظایف حاکم اسلامی..... ۱۹۶
- متن کامل عهدنامه مالک اشتر..... ۱۹۸
۱. محوریت دین در وظایف حاکم اسلامی..... ۱۹۸
۲. یاری‌کردن دین مهم‌ترین وظیفه دولت..... ۱۹۸

۳. خودسازی ۱۹۹
۴. انواع حکومت ۱۹۹
۵. قضاوت افکار عمومی معیار ارزیابی عملکرد دولت ۱۹۹
۶. عمل صالح و انصاف از جمله موارد اهتمام حاکم ۱۹۹
۷. مهرورزی حاکم به مردم ۲۰۰
۸. اجتناب از خشم و خشونت ۲۰۰
۹. عفو زیردستان ۲۰۰
۱۰. دوری از دین ستیزی ۲۰۱
۱۱. عدم پشیمانی از عفو و گذشت ۲۰۱
۱۲. عدم تسریع در انتقام جویی ۲۰۱
۱۳. بی اساس بودن «المأمور معذور» ۲۰۱
۱۴. درمان عجب و خودشیفتگی حاکم ۲۰۱
۱۵. دوری از تکبر در برابر خداوند متعال ۲۰۲
۱۶. انصاف، عامل سنجش عملکرد حاکم در برابر خدا و مردم ۲۰۲
۱۷. آثار ظلم به شهروندان ۲۰۲
۱۸. اتخاذ سیاست های عادلانه مردمی (تقدم رضایت عمومی بر رضایت خواص) ۲۰۳
۱۹. آسیب اشراف گرایی دولت ۲۰۳
۲۰. اعتماد به رضایتمندی توده مردم ۲۰۳
۲۱. عیب پوشی مردم و طرد عیبجویان ۲۰۳
۲۲. تقدّم مهرورزی بر کینه توزی و دشمنی ۲۰۴
۲۳. دوری از خبرچینان و عدم تصدیق آنان ۲۰۴
۲۴. اوصاف مشاوران ۲۰۴
۲۵. معیار گزینش کارگزاران ۲۰۵

۲۶. معیار گزینش کارگزاران ممتاز و نمونه ۲۰۵
۲۷. دوری از ستایشگری و تملق‌گویی ۲۰۶
۲۸. مرزبندی بین کارگزاران خطاکار و وفادار و تشویق و تنبیه آنان ۲۰۶
۲۹. حسن ظن حاکم به شهروندان و راهکارهای اجرایی آن ۲۰۶
۳۰. دوری از سنت‌شکنی و بدعتگذاری ۲۰۷
۳۱. تعامل فکری با عالمان و دانایان جامعه ۲۰۷
۳۲. تعامل با طبقات جامعه بر مبنای جایگاه سیاسی - اجتماعی آنان ۲۰۷
۳۳. جایگاه ارتش در حکومت اسلامی ۲۰۸
۳۴. اهتمام به بودجه نظامی ۲۰۸
۳۵. جایگاه قضات و کارمندان در ساختار دولت ۲۰۹
۳۶. نقش بازرگانان در اقتصاد دولت و جامعه ۲۰۹
۳۷. لزوم رعایت فرودستان جامعه ۲۰۹
۳۸. شرایط و اوصاف کارگزاران ۲۱۰
۳۹. رسیدگی به مسائل و مشکلات شهروندان ۲۱۰
۴۰. معیار ارزیابی عملکرد فرماندهان ۲۱۱
۴۱. کیفیت معاشرت والی با فرماندهان ۲۱۱
۴۲. تشویق بر اساس کاردانی و لیاقت افراد ۲۱۱
۴۳. کتاب و سنت مبنای قانون و قانونگذاری ۲۱۲
۴۴. اوصاف قضات (انتخاب قضات از میان برترین‌ها) ۲۱۲
۴۵. توجه ویژه والی به معیشت و منزلت قضات ۲۱۳
۴۶. معیارهای گزینش کارگزاران ۲۱۳
۴۷. تعیین حقوق مکفی برای کارمندان دولت ۲۱۴
۴۸. نظارت بر عملکرد کارگزاران و آثار آن ۲۱۴

۴۹. مجازات کارگزاران خیانت‌پیشه..... ۲۱۴
۵۰. اهتمام در امر خراج و اصلاح اقتصاد جامعه..... ۲۱۵
۵۱. تخفیف مالیات در شرایط سخت اقتصادی..... ۲۱۵
۵۲. آثار خوشایند تخفیف مالیات بر شهروندان..... ۲۱۶
۵۳. ویرانی شهرها و فقر اقتصادی اثر سختگیری حاکم در امر خراج..... ۲۱۶
۵۴. دقت در انتخاب کارگزاران (سیاست خارجی)..... ۲۱۷
۵۵. مراعات تجربه و حسن سابقه در انتخاب کارگزاران (سیاست خارجی)..... ۲۱۷
۵۶. سپردن کار به کاردان در همه امور..... ۲۱۸
۵۷. پاسخگویی حاکم در قبال خطای کارگزاران..... ۲۱۸
۵۸. رعایت بازرگانان و پیشه‌وران و رسیدگی به امور آنان..... ۲۱۸
۵۹. تنظیم بازار و جلوگیری از احتکار..... ۲۱۹
۶۰. توجه ویژه به توده مردم..... ۲۱۹
۶۱. مساوات و برابری (لزوم بهره‌مندی همگان از بیت‌المال)..... ۲۲۰
۶۲. تعیین گروه ویژه برای رسیدگی به امور اقشار آسیب‌پذیر جامعه..... ۲۲۰
۶۳. ملاقات حضوری با شهروندان و رسیدگی به مشکلات آنان..... ۲۲۱
۶۴. تحمل نادانی و بی‌مهری‌های شهروندان..... ۲۲۱
۶۵. کارویژه‌های حاکم (وظایف اختصاصی حاکم)..... ۲۲۲
۶۶. موقع‌شناسی و استفاده از فرصت‌ها..... ۲۲۲
۶۷. اختصاص بهترین اوقات برای ارتباط معنوی با خداوند و «انجام فرائض»..... ۲۲۲
۶۸. میانه‌روی در اقامه نماز جماعت..... ۲۲۳
۶۹. عدم کناره‌گیری از مردم..... ۲۲۳
۷۰. آثار کناره‌گیری حاکم از مردم..... ۲۲۳
۷۱. کیفیت رفتار حاکم با اطرافیان و نزدیکان..... ۲۲۴

- ۲۲۵ ۷۲. حق‌گرایی
- ۲۲۵ ۷۳. شفاف‌سازی برای رفع سوءظن شهروندان (اهتمام به افکار عمومی)
- ۲۲۵ ۷۴. صلح‌گرایی
- ۲۲۵ ۷۵. هوشیاری در برابر دشمنان
- ۲۲۶ ۷۶. وفاداری به عهد و پیمان
- ۲۲۶ ۷۷. دوری از پیمان‌شکنی
- ۲۲۷ ۷۸. دوری از ظلم و ستم و خونریزی
- ۲۲۸ ۷۹. خطاپذیری و جبران آن
- ۲۲۸ ۸۰. دوری از عجب و ستایشگری
- ۲۲۸ ۸۱. دوری از منت‌گذاشتن
- ۲۲۸ ۸۲. دوری از خلف وعده
- ۲۲۹ ۸۳. دوری از شتاب‌زدگی و سهل‌انگاری
- ۲۲۹ ۸۴. اجتناب از استفاده شخصی از بیت‌المال
- ۲۲۹ ۸۵. دوری از غفلت‌زدگی
- ۲۲۹ ۸۶. حلم و بردباری
- ۲۳۰ ۸۷. پیروی از سیره صالحان
- ۲۳۰ ۸۸. پایان عهدنامه
- ۲۴۵ نکته اول
- ۲۴۶ نکته دوم
- ۲۴۶ نکته سوم

بخش دوم: منابع و سیاست‌های مالی حکومت اسلامی

- ۲۶۹ فصل اول: مباحث مقدماتی
- ۲۶۹ ۱. ارزش و جایگاه پول در اقتصاد

فهرست مطالب ۱۳

۲۷۰	۲. انواع اموال عمومی.....
۲۷۱	۳. مشروط بودن استفاده از خدمات دولت اسلامی به پرداخت مالیات.....
۲۷۲	۴. مفهوم بازار مسلمانان.....
۲۷۳	فصل دوم: منابع مالی حکومت اسلامی.....
۲۷۳	۱. آنفال.....
۲۷۶	۲. غنائم جنگی.....
۲۷۸	۳. خمس.....
۲۸۲	۴. زکات.....
۲۸۲	۱ - ۴. علت تشریع زکات.....
۲۸۵	۲ - ۴. اجبار مردم به پرداخت زکات.....
۲۸۶	۳ - ۴. نکوهش تارك الزکات.....
۲۸۷	۴ - ۴. پیامدهای ترک زکات.....
۲۸۸	۵. خراج.....
۲۹۱	۶. جزیه.....
۲۹۲	۷. ارث بی وارث.....
۲۹۳	۸. دیه و بیت المال (موارد پرداخت دیه به بیت المال).....
۲۹۵	فصل سوم: سیاست های مالی حکومت اسلامی.....
۲۹۵	۱. اقامه شعائر دین.....
۲۹۶	۲. آزاد سازی بردگان.....
۲۹۸	۳. مؤلفه قلوبهم.....
۲۹۸	۱ - ۳. مفهوم تألیف قلوب.....

۴. پرداخت دین میت فقیر از بیت‌المال و سرپرستی بازماندگان او توسط امام..... ۳۰۱
۵. موارد پرداخت دیه از بیت‌المال..... ۳۰۷
۶. حمایت مالی از مسلمانان خارج از کشور اسلامی..... ۳۱۱
۷. موارد مصرف هشت‌گانه زکات..... ۳۱۱
- ۱ - ۷. تقسیم زکات بر اساس رأی امام..... ۳۱۶
- ۲ - ۷. نیازسنجی و رعایت شأن مستحقان در تقسیم زکات..... ۳۱۹
- ۳ - ۷. دیگر موارد مصرف زکات..... ۳۲۰
- ۴ - ۷. موارد عدم جواز مصرف زکات..... ۳۲۱

فصل چهارم: اصول حاکم بر رفتار و سیاست‌های مالی حکومت اسلامی..... ۳۲۳

۱. مساوات و برابری در تقسیم بیت‌المال..... ۳۲۳
- ۱ - ۱. انعطاف‌ناپذیری در برقراری مساوات..... ۳۳۲
- ۲ - ۱. مخالفان مساوات..... ۳۳۶
۲. زمان‌بندی تقسیم بیت‌المال..... ۳۳۷
۳. دوری از ذخیره‌کردن بیت‌المال (در مواقع نیاز مردم)..... ۳۴۰
۴. دوری از استفاده شخصی از بیت‌المال..... ۳۴۱
- ۱ - ۴. سیره امیرالمؤمنین علی در استفاده از بیت‌المال..... ۳۴۲
۵. دوری از اسراف و رعایت صرفه‌جویی در بیت‌المال..... ۳۴۵
۶. نظارت بر رفتار خویشان و نزدیکان حاکم در مورد بیت‌المال..... ۳۴۶
- حکایت اول: آهن تفتیده..... ۳۴۹
- حکایت دوم..... ۳۵۱
- حکایت سوم..... ۳۵۲
- حکایت چهارم..... ۳۵۳

فهرست مطالب ۱۵

۳۵۷	۷. مقدم کردن ایتمام و فقرا در تقسیم بیت‌المال
۳۵۹	۸. مبارزه با احتکار
۳۶۰	۹. نظارت فعال بر فعالیت‌های اقتصادی (تنظیم بازار مسلمانان)
۳۶۴	۱۰. وظایف مأموران مالیاتی
۳۷۴	خاتمه: نكوهش تصرف در اموال امام و خیانت در بیت‌المال

بخش سوم: قضاوت

۳۸۲	۱. فلسفه مجازات اسلامی از دیدگاه روایات
۳۸۳	۲. شرایط قاضی
۳۸۴	۱ - ۲. علم و اجتهاد قاضی
۳۸۵	۲ - ۲. عدالت
۳۸۷	۳. انواع قضاوت
۳۸۸	۴. مشروعیت قاضی
۳۸۸	۵. اختیارات قاضی
۳۸۹	۱ - ۵. اختیارات ویژه امام در اجرای حدود و عفو آن
۳۹۰	۲ - ۵. نقش حاکم شرع در رفع اختلافات خانوادگی (طلاق)
۳۹۱	۶. اصول حاکم بر آیین دادرسی در نظام قضایی اسلام
۳۹۱	۱ - ۶. لزوم رعایت عدالت و مساوات (عدالت محوری)
۳۹۵	۲ - ۶. حفظ حقوق و حرمت مسلمانان در نظام قضایی اسلام
۳۹۹	۳ - ۶. تسریع دادرسی
۴۰۰	۴ - ۶. عدم پذیرش شفاعت
۴۰۱	۵ - ۶. حرمت و ممنوعیت رشوه
۴۰۲	۶ - ۶. رعایت حقوق مجرمان

- ۴۰۴ ۷ - ۶. ممنوعیت شکنجه در اسلام
- ۴۰۵ ۸ - ۶. دوری از زیاده‌روی در مجازات مجرمان
- ۴۰۵ ۹ - ۶. ممنوعیت اجرای حد بر مجرم پناهنده به حریم مکه
- ۴۰۷ ۱۰ - ۶. قاعده «الإسلام یجبّ ما قبله»
- ۴۰۷ ۷. حدود
- ۴۰۸ ۱ - ۷. ارتداد
- ۴۰۸ ۱ - ۱ - ۷. مفهوم ارتداد و کیفیت تحقق آن
- ۴۱۳ ۲ - ۱ - ۷. انواع مرتد
- ۴۱۴ ۳ - ۱ - ۷. مجازات مرتد
- ۴۱۷ ۲ - ۷. محاربه
- ۴۱۷ ۱ - ۲ - ۷. مفهوم محاربه
- ۴۱۹ ۲ - ۲ - ۷. حد محارب
- ۴۲۳ ۳ - ۷. حد ساحر
- ۴۲۴ ۴ - ۷. حد مدعی نبوت
- ۴۲۵ ۵ - ۷. احکام دازدن
- ۴۲۵ ۸. تعزیرات
- ۴۲۸ ۱ - ۸. تعزیر شاهد فاسق و معرفی او به مردم

بخش چهارم: جهاد

- ۴۳۳ فصل اول: مباحث مقدماتی
- ۴۳۳ ۱. مفهوم جهاد
- ۴۳۶ ۲. جایگاه جهاد در اسلام
- ۴۳۶ ۱ - ۲. جهاد عامل اصلاح و سعادت‌مندی جامعه

۲ - ۲. جایگاه نیروهای مسلح در نظام سیاسی اسلام	۴۴۰
۳ - ۲. تقدیس شهادت و شهیدان	۴۴۱
۴ - ۲. رابطه و آمادگی نظامی	۴۴۲
مفهوم رابطه	۴۴۳
۵ - ۲. ترک جهاد و آثار آن	۴۵۰
۶ - ۲. حرمت فرار از جنگ	۴۵۳
۳. اهداف جنگ و جهاد	۴۵۶
۴. انواع جهاد	۴۵۸
۱ - ۴. جهاد غیرمشروع	۴۶۶
۲ - ۴. وجوب کفایی جهاد	۴۶۷
۳ - ۴. حکم جهاد در زمان حاکمیت جور	۴۶۸
۵. شرایط وجوب جهاد	۴۷۰
۱ - ۵. شرایط جهاد ابتدایی	۴۷۰
۱ - ۱ - ۵. اذن امام معصوم	۴۷۰
۲ - ۱ - ۵. وجود نیروی انسانی	۴۷۱
۲ - ۵. شرایط جهاد دفاعی	۴۷۴
۶. ملاک تقسیم‌بندی سرزمین‌ها	۴۷۵
فصل دوم: اخلاق و آیین جنگ	
۱. اخلاق در جنگ	۴۷۹
۱ - ۱. خودداری از دشنام و ناسزاگویی به دشمن	۴۷۹
۲ - ۱. نهی از قتل سفیر و گروگان	۴۸۱
۳ - ۱. تکبر در برابر دشمن	۴۸۱

۲. آیین جنگ ۴۸۱
- ۱ - ۲. فرماندهی ۴۸۲
- ۱ - ۲. جایگاه فرماندهی کل قوا و لزوم حفاظت از وی ۴۸۲
- ۲ - ۱ - ۲. شرایط و صفات فرماندهان نظامی ۴۸۴
- ۳ - ۱ - ۲. وظایف فرماندهان نظامی در معاشرت با مردم و سربازان ۴۸۵
- ۲ - ۲. تقدم دعوت بر جنگ ۴۸۸
- ۳ - ۲. تألیف قلوب در عرصه دیپلماسی ۴۹۲
- ۴ - ۲. محدودیت زمانی جنگ در اسلام ۴۹۳
- ۵ - ۲. اجتناب از شیبخون زدن به دشمن ۴۹۵
- ۶ - ۲. ممنوعیت استفاده از سلاح‌های شیمیایی و کشتار جمعی ۴۹۶
- ۷ - ۲. فروش سلاح به دشمن ۴۹۶
- ۸ - ۲. انهدام تجهیزات جنگی در صورت دستیابی دشمن به آنها ۴۹۷
- ۹ - ۲. لزوم طرح و برنامه‌ریزی در عملیات جنگی ۴۹۸
- ۱۰ - ۲. سازماندهی یگان‌های ویژه نظامی (شرطة الخمیس، پیشگامان) ۵۰۰
- ۱۱ - ۲. کاربرد خدعه و دروغ در جنگ ۵۰۱
- ۱۲ - ۲. روحیه همکاری و کمک به هم‌زمان ۵۰۷
- ۱۳ - ۲. دعای هنگام جنگ ۵۰۸
- ۱۴ - ۲. اخلاص در جهاد ۵۱۰
- ۱۵ - ۲. نهی از ترور و قتل غافلانه ۵۱۲
- ۱۶ - ۲. مقابله به مثل ۵۱۵
- ۱۷ - ۲. نهی از مثله‌کردن ۵۲۰
- ۱۸ - ۲. جنگ و زنان ۵۲۱
- ۱۹ - ۲. آداب جنگ تن‌به‌تن ۵۲۳

۵۲۴	۲۰ - ۲. جنگ روانی.....
۵۲۶	ضمیمه: احادیث جامع در آیین جنگ.....
۵۳۳	فصل سوم: سیره نظامی معصومان.....
۵۳۳	۱. سیره نظامی پیامبر.....
۵۳۳	۱ - ۱. سیره نظامی پیامبر در گزینش فرماندهان نظامی.....
۵۳۴	۲ - ۱. شعارهای پیامبر در جنگ بدر و احد.....
۵۳۵	۳ - ۱. تاکتیک نظامی پیامبر در جنگ احد.....
۵۳۷	۴ - ۱. لزوم مشارکت نوبتی مسلمانان در جنگ.....
۵۳۸	۵ - ۱. تخریب مسجد ضرار.....
۵۴۰	۲. سیره نظامی امیرالمؤمنین.....
۵۴۰	۱ - ۲. تفاوت سیره علی در جنگ جمل و صفین.....
۵۴۳	۲ - ۲. تعیین حقوق برای سربازان.....
۵۴۵	فصل چهارم: اهل ذمه (اقلیت‌های دینی در حکومت اسلامی).....
۵۴۶	۱. قرارداد ذمه و شرایط آن.....
۵۴۸	۱ - ۱. نظر امام ملاک در تعیین مقدار جزیه.....
۵۴۹	۲ - ۱. معاف‌شدگان از پرداخت جزیه.....
۵۵۰	۲. کیفیت سلوک با اهل ذمه در حکومت اسلامی.....
۵۵۱	۱ - ۲. معیار کلی در معاشرت حاکم با ذمیان.....
۵۵۲	۲ - ۲. رفتارهای انسان‌دوستانه با ذمیان.....
۵۵۳	۳ - ۲. تعهدات مسلمانان به اهل ذمه.....
۵۵۵	۴ - ۲. مجاز بودن استفاده از تخصص‌های علمی اقلیت‌ها.....

- ۵ - ۲. محدود بودن معاشرت با غیرمسلمانان ۵۵۶
- ۶ - ۲. ممنوعیت دوستی با کفار ۵۵۷
- ۷ - ۲. معاشرت‌های تحقیرآمیز با ذمیان ۵۵۸
- ۱ - ۷ - ۲. کیفیت سلوک با ذمیان در تحیت و سلام ۵۵۹
- ۲ - ۷ - ۲. کیفیت سلوک با ذمیان در مجالس و معابر ۵۶۰
- ۳ - ۷ - ۲. حرمت ذبایح کفار ذمی ۵۶۱
- ۴ - ۷ - ۲. جواز استفاده مسلمانان از اراضی اهل ذمه به مدت سه روز بدون کسب اجازه از مالکان آنها ۵۶۲
- ۵ - ۷ - ۲. اجتناب از پذیرش هدایای کفار [حربی] ۵۶۳
- ۶ - ۷ - ۲. سختگیری در مالیات ۵۶۳
- ۷ - ۷ - ۲. عدم پذیرش شهادت کافر ذمی علیه مسلمانان ۵۶۳
- ۸ - ۷ - ۲. ممنوعیت ورود اهل ذمه به مساجد ۵۶۴
- ۹ - ۷ - ۲. حرمت احداث کلیسا، کنیسه و آتشکده ۵۶۵
- ۱۰ - ۷ - ۲. اجرای حدود بر کفار ذمی ۵۶۶
- فصل پنجم: شورشیان، خوارج و منافقان ۵۶۹
۱. بغات ۵۶۹
- ۱ - ۱. مفهوم بغی ۵۶۹
- ۲ - ۱. اسلام و کفر بغات ۵۷۱
- ۳ - ۱. وجوب جهاد علیه باغیان ۵۷۳
- ۴ - ۱. غنائم جنگی باغیان ۵۷۳
۲. خوارج ۵۷۷
۳. منافقان ۵۷۹

فهرست مطالب ۲۱

۵۸۱	فصل ششم: اسیران جنگی
۵۸۱	۱. اسیران جنگی کفار
۵۸۲	۲. اسیران جنگی اهل قبله
۵۸۳	۳. حقوق اسیران جنگی
۵۸۴	۴. عدم استحقاق اسیر برای رهبری مسلمانان

۵۸۷	فصل هفتم: پیمان صلح و امان
۵۸۷	۱. پیمان صلح
۵۸۸	۱ - ۱. صلح و مصلحت
۵۹۳	۲ - ۱. مدت صلح
۵۹۳	۳ - ۱. صلح، پیمان فراگیر
۵۹۴	۴ - ۱. وفاداری به پیمان صلح
۶۰۰	۵ - ۱. عهدشکنی و آثار آن
۶۰۱	۲. قرارداد امان

نمایه‌ها

۶۰۷	آیات
۶۱۳	احادیث و روایات
۶۴۴	اعلام
۶۵۷	اصطلاحات
۶۶۳	مکان‌ها
۶۶۵	کتاب‌ها
۶۶۶	گروه‌ها و فرقه‌ها